

Bouwhistorisch onderzoek

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres	: Gedempte Zuiderdiep 2
Status	: Gemeentelijk monument
Periode	: mei 2004
Onderzocht door	: Imre van der Gaag; Marcel Verkerk
Auteur	: Marcel Verkerk
Datum	: Groningen, 04 juni 2004

Afb. 1; voorgevel gezien vanaf het Gedempte Zuiderdiep, foto Imre van der Gaag.

Inleiding

In verband met een bouwaanvraag is het pand Gedempte Zuiderdiep bouwhistorisch verkend zodat de monumentale waarden van het pand vastgesteld konden worden. De bouwaanvraag betreft een aantal wijzigingen in het interieur waaronder een wijziging van de trapopgang naar de eerste verdieping.

Aangezien het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen niet te traceren was kon hier voor het onderzoek geen gebruik van gemaakt worden. Wel is gebruik gemaakt van een verbouwingstekening uit de jaren 70 van de vorige eeuw die in het bezit is van architectenbureau Van Helden.

Afb. 2; Huidige situatie met in zwart aangegeven de panden Gedempte Zuiderdiep 2 en Rademarkt 1.

Situering/structuur

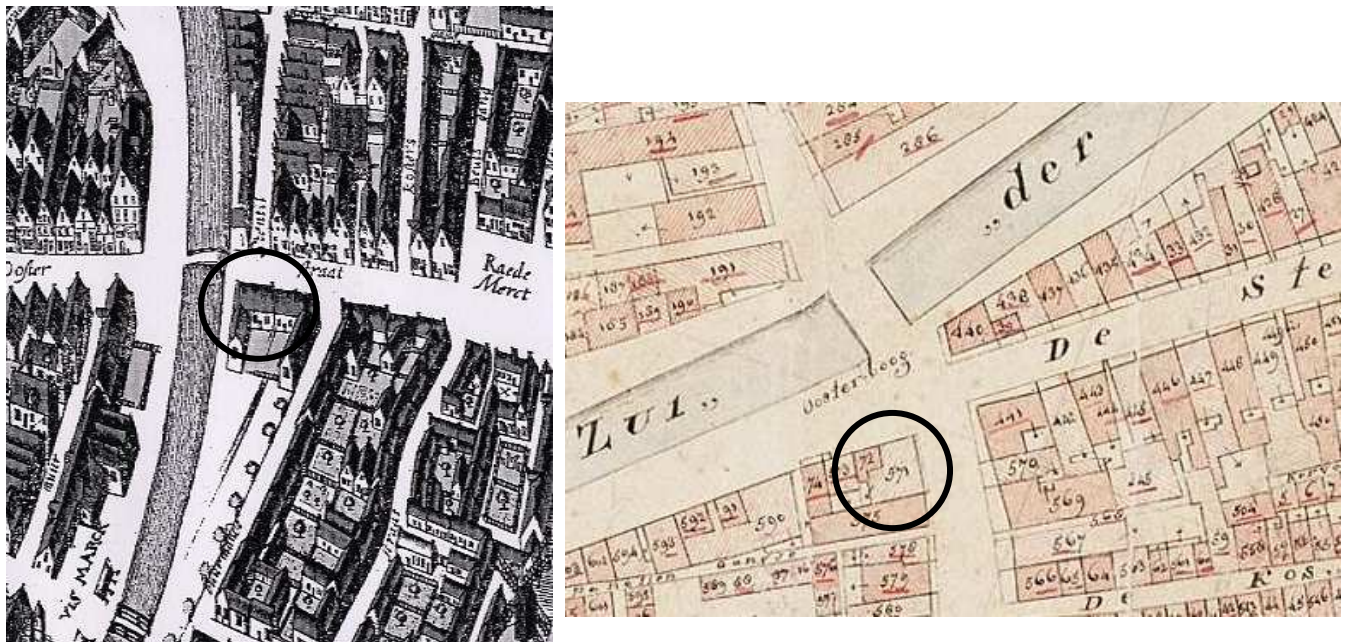
Het pand Gedempte Zuiderdiep 2 is gelegen op de hoek van het Gedempte Zuiderdiep met de Rademarkt en heeft een rechthoekig grondplan met een uitbouw naar rechts. De plattegrond van de begane grond is op de hoek van beide straten afgeschuind terwijl de bovenliggende verdieping een rechte hoek heeft.

De bebouwing bestaat uit een hoofdbouwdeel met haaks daarop een aanbouw. Het hoofdbouwdeel bestaat uit een tweelaags, onderkeldert pand met zadeldak en nok haaks op het Gedempte Zuiderdiep. De tweelaagse aanbouw heeft een zadeldak met de nok evenwijdig aan het Gedempte Zuiderdiep en grijpt ter hoogte van de zolderverdieping in het hoofdbouwdeel.

Door zijn ligging in een zichtas door de Oosterstraat naar het Zuiden vormt het hoekpand een belangrijk element in de stedenbouwkundige ruimte.

Het pand heeft in ieder geval sinds de jaren 70 van de 20ste eeuw een horecafunctie. Door diverse verbouwingen is van de oorspronkelijke indeling op zowel begane grond als op de verdiepingen weinig bewaard gebleven.

De kelder heeft een betonnen opbouw die uit de twintigste eeuw dateert.

Afb. 3; op de kaart van Egbert Haubois uit omstreeks 1634 (links) en op de eerste kadastrale minuutplan omstreeks 1830 (rechts) is aangegeven waar Gedempte Zuiderdiep 2 ligt.

Bouwgeschiedenis

Het pand staat op een oude plek tegenover de plaats waar vroeger een brug lag over het voormalige Zuiderdiep. Vandaag de dag is nog te zien dat de wegen op het Gedempte Zuiderdiep omhoog lopen om zo de toenmalige brug te kunnen bereiken. Aan de kant van de Rademarkt is dit hoogteverschil nagenoeg nihil.

Op de kaart van Egbert Haubois uit omstreeks 1634 is te zien dat op de hoek Zuiderdiep Rademarkt tegenover de ingang naar de Steentilstraat een éénlaags pand staat met zadeldak en de nok haaks op het Zuiderdiep. Hier tegenaan staat een éénlaags pand met zadeldak dat mogelijk Rademarkt 1 is. De richting van de nok komt overeen met de richting van de huidige nok.

Eind 17e eeuw of begin 18e eeuw heeft een verbouwing plaatsgevonden waarbij een verdieping is aangebracht, gelet op de 17e eeuwse gevelankers. Dat de kap herplaatst is volgt uit een aanwijzing zoals de dakconstructie op de verbouwingstekening uit de jaren 70 van de 20^e eeuw staat getekend. Gestippeld is een kromstijlgebint met een wurmt waarop de daksporen liggen. Dergelijke kromstijlgebinten zijn in de 16^e en 17^e eeuw gebruikelijk. Vaak werd de kapconstructie hergebruikt bij het aanbrengen van een extra verdieping.

Aan het eind van de 18^e of begin van de 19^e eeuw vindt, gelet op de forse kozijnmaten, een verbouwing plaats waarbij de huidige vensterindeling van de verdieping aangebracht wordt. Op een foto gemaakt in 1865 is de huidige indeling van de vensters op de verdieping reeds te zien. De geprofileerde gestucte architraaflijst dateert uit het eind van de 19^e eeuw evenals de pleisterlaag met imitatie natuursteen blokken.

Zowel in de jaren 70 als de jaren 80 van de 20^e eeuw is het pand van binnen fors verbouwd waarbij van de oorspronkelijke indeling niets meer resteert. De kap is in 1981 volledig vernieuwd.

Beschrijving exterieur

Tweelaags pand met zadeldak tussen lijstgevel en topgevel waarbij de kap aan de kant van het Gedempte Zuiderdiep een wolfseind heeft waarop een vierkante pinakel staat. Op de 20ste eeuwse topgevel staat een evenoude forse schoorsteen. Op het dak liggen zowel gesmoorde als blauw geglazuurde oudhollandse pannen.

Voorgevel Gedempte Zuiderdiep.

De volledig gepleisterde voorgevel heeft op de begane grond en de verdiepingen verschillende venstertraveeën en wordt afgesloten met een kroonlijst. Een lijst scheidt de begane grond van de verdieping en een zwarte smetplint is aangebracht tot aan de onderdorpels van de vensters. De begane grond is vier vensters breed met rechts twee vensters met respectievelijk deuren die toegang geven tot de verdieping en het restaurant. Daarnaast twee moderne vensters waarbij de linker geplaatst is in de afgeschuinde hoek.

De eerste verdieping is drie venstertraveeën breed waarbij de, naar voren hellende, kozijnen voorzien zijn van moderne H-vensters en dubbel glas. De vensters hebben een geprofileerde gestucte architraaflijst waarbij aan de bovenkant een sierlijk ornament geplaatst is.

Op de gevelpenanten zijn vier handgesmede ankers zichtbaar die dateren uit de 17^e eeuw met aan de onderkant drie, in een punt uitlopende, rondjes. De bovenkanten van de middelste ankers hebben de vorm van een pijl. Aangezien de ankers onder de bovendorpels van de vensters gesitueerd zijn kunnen we stellen dat we te maken hebben met functieloze ankers.

Recht boven de vensters van de verdieping zijn drie mezzanino vensters gesitueerd voorzien van dubbel glas.

In de pleisterlaag is een imitatie natuursteen blokpatroon aangebracht. Mogelijk is achter de pleisterlaag een oudere vensterindeling zichtbaar.

Het kozijnhout op de verdiepingen is allemaal voorzien van een kwartbol profiel en dateert uit de 19^e eeuw.

Gevel Rademarkt.

Ook deze, volledig bepleisterde, gevelwand heeft op de begane grond en de verdieping verschillende venstertraveeën en wordt afgesloten met een lijstgoot die rechts en links ondersteund wordt met een fraaie console. De begane grond en de verdieping zijn van elkaar gescheiden door een lijst en heeft op de begane grond een zwarte plint tot aan de onderkant van de vensters.

De verdieping is vier venstertraveeën breed en bestaat uit H-vensters voorzien van dubbel glas. De kozijnen hebben een kwartbol profiel en dateren uit het eind van de 18^e of begin van de 19^e eeuw. Op een foto van 1865 is de huidige indeling van de vensters op de verdieping reeds te zien. De verdieping is voorzien van een pleisterlaag met een imitatie natuursteen blokpatroon. Mogelijk is achter de pleisterlaag een oudere vensterindeling zichtbaar.

Afb. 4; fraaie console onder de lijstgoot aan de gevel aan de Rademarkt. Onduidelijk is of de console gemaakt is van hout of van terra cotta, foto Imre van der Gaag.

Beschrijving interieur

Aangezien de oorspronkelijke indeling op de begane grond en de eerste verdieping volledig verwijderd is en de kap in 1981 is vervangen worden slechts de bouwhistorisch interessante onderdelen genoemd.

De balklagen van de 1^e en 2^e verdiepingen waren tijdens de verkenning aan het zicht onttrokken en zijn mogelijk nog oud. Tijdens de verbouwwerkzaamheden waarbij o.a. de trapopgang naar een andere plek gebracht wordt dient rekening gehouden te worden dat een mogelijk aanwezige 17^e eeuwse balklaag tpv de eerste verdieping doorbroken wordt. Op de tweede verdieping bevindt zich mogelijk een 18^e eeuwse balklaag die doorbroken wordt.

Op de eerste verdieping bij de overgang tussen het hoofdbouwdeel en de aanbouw is, aan de kant van het Gedempte Zuiderdiep, een uiteinde van een eikenhouten balk te zien. Onduidelijk is welke functie dit heeft. Tijdens de verbouwwerkzaamheden zou nader bouwhistorisch onderzoek gedaan moeten worden naar de betekenis van dit stuk hout.

De kelders van Rademarkt 1 en Gedempte Zuiderdiep 2 lijken samengevoegd te zijn in de jaren 70 van de twintigste eeuw. De rechthoekige kelder van Rademarkt 1 ligt evenwijdig aan het pand, daar haaks op is de rechthoekige kelder van Gedempte Zuiderdiep 2 gelegen. Tpv de kelder van Gedempte Zuiderdiep 2 zijn de bekistingplanken van de begane grondvloer afgetekend in het plafond. Tpv de kelder van Rademarkt 1 is een 20^e eeuwse balklaag zichtbaar.

Ter plaatse van de doorbraak tussen beide kelders is ouder muurwerk zichtbaar.

Waardstelling

Het pand is van belang vanwege

- De stedenbouwkundige ligging op de hoek van het Gedempte Zuiderdiep en de Rademarkt in de zichtas door de Oosterstraat naar het zuiden, die overeen komt met de situatie als omstreeks 1634.
- De gevel van het Gedempte Zuiderdiep met eind 18^e eeuwse of begin 19^e eeuwse kozijnen op de verdieping afgewerkt met een geprofileerde architraaflijst en aan de bovenkant een ornament. Ook de brede kroonlijst, die typerend is voor de architectuur van het eind van de 19^e eeuw, is van belang.
- De gevel aan de Rademarkt met eind 18^e eeuwse of begin 19^e eeuwse kozijnen op de verdieping en afgesloten met een gootlijst met links en rechts een fraaie console.
- De buitenschil van de begane grond en eerste verdieping bevat achter de pleisterlaag mogelijk een oudere indeling en is bouwhistorisch van belang. Mogelijk dat op de begane grond restanten van het 17^e eeuwse metselwerk bewaard gebleven zijn.
- De balklaag van de eerste verdieping maakt mogelijk onderdeel uit van de oudste kern en is dan bouwhistorisch van belang. De balklaag van de tweede verdieping maakt mogelijk onderdeel uit van de 18^e eeuwse bouwfase en is dan bouwhistorisch interessant.

Aanbevelingen:

Nader bouwhistorisch onderzoek doen tijdens de sloopwerkzaamheden voor het aanbrengen van de nieuwe trapopgang. Mogelijk dat tpv de eerste verdieping een 17^e eeuwse balklaag aanwezig is en tpv de tweede verdieping een 18^e eeuwse balklaag aanwezig is.

Op de eerste verdieping bij de overgang tussen het hoofdbouwdeel en de aanbouw is, aan de kant van het Gedempte Zuiderdiep, een uiteinde van een eikenhouten balk te zien. Onduidelijk is welke functie dit heeft. Tijdens de verbouwwerkzaamheden zou nader bouwhistorisch onderzoek gedaan moeten worden naar de betekenis van dit stuk hout.

Indien in de toekomst werkzaamheden aan de kelder verricht worden dan onderzoeken of bouwsporen achter de pleisterlaag aanwezig zijn.